

Thomas Østergaard Frandsen & Line Vestergaard Knudsen

Line Vestergaard Knudsen er cand.mag. i europæisk etnologi, Ph.d. og lektor på Institut for Politik og Samfund, Aalborg Universitet. Hun har i en årrække været tovholder for en række projekter i Center for Studier i Kulturarv, et fælles initiativ mellem Limfjordsmuseernes Samvirke og Aalborg Universitet. Dertil har hun forsket bredt museologisk, og undersøgt brugerinddragelse og samarbejdsprocesser i museer, Kapitel 8-arbejde, samt museers formidling af forskellige emner, som ungdomskultur, lokal identitet, det antropocæne og menneskers relationer til andre arter.

Thomas Østergaard Frandsen er cand.mag. i musikvidenskab og historie fra Aarhus Universitet. I 2017 blev han første gang tilknyttet Struer Museum som projektmedarbejder, i 2020 blev han fastansat som museumsinspektør, og i dag er han formidlingsansvarlig på museet. Thomas interesserer sig for lokalhistorie og -identitet, samt hvordan mennesker relaterer sig til verden – heriblandt planterne – omkring sig. Han er herudover optaget af at udforske alternative formidlingsstrategier.

Keywords: plante-menneske relationer, museumsudstilling, publikumsundersøgelse

PLANTER OG MENNESKER I STRUERS HAVER

– formidling af planter på et kulturhistorisk museum

Hvordan skaber vi plads i det kulturhistoriske museum til at undersøge, forundres over, sanse, reflektere og øge bevidstheden om planternes rolle i menneskelivet? I artiklen beskrives og analyseres et forsknings- og formidlingsprojekt på Struer Museum med særligt fokus på haveejeres relationer til planter, og altså de bio-sociale møder, der finder sted i private

haver. Artiklen beskriver et udstillingsarbejde, hvor levende planter blev gjort til centrale genstande, og hvor der blev lagt særligt vægt på at katalysere refleksion hos publikum over egne og andres relationer til haven og dens planter. Gennem en publikumsundersøgelse identificeres og diskuteres, hvordan udstillingen, dens budskab og formål, omsattes til oplevelse og refleksion hos publikum.

I en tid med klimakrise og artstab blandt dyr og planter har mange museer de senere år tilbudt sig som platforme for refleksive genovervejelser af natur-kultur relationer¹. Denne artikel beskriver og analyserer et formidlingstiltag på Struer Museum, der søgte at synliggøre plante-menneske relationer, som de i dag udspiller sig i private haver. Udstillingen *Planter og mennesker i Struers haver* inddrog planter i en kulturhistorisk fortælling ved ikke blot at præsentere planter som ressourcer for mennesker, men også som levende aktører, som mennesker interagerer med.

Flere udstillinger har de senere år netop arbejdet med at stille skarpt på de mere nære og intime relationer til andre arter. Udstillingen *Plants and Humans* i Deutsches Hygiene-Museum, Dresden, fremhævede den gensidige biologiske og psykologiske afhængighed mellem planter og mennesker.² På Moesgaard Museum inviterede udstillingen *Mild Apokalypse* for nogle år siden publikum til at nytænke den følelsesmæssige og personlige relation til andre arter og måske indtage en mere ydmyg, åben og nysgerrig rolle i landskabet.³ På frilandsmuseer bliver man mere og mere opmærksomme på de potentialer for udforskning og formidling af samlivet mellem arter, som denne museumstype giver.⁴ Dertil har en række nye museumskoncepter, som Humboldt Forum i Berlin, Biotope Museum of Natural History i München og Micropia i Amsterdam, sat fokus på menneskers biologiske, kemiske og psykiske nære forbindelser til andre arter.⁵ Disse forbindelser kan betragtes som kulturarv (heritage), og dermed noget mennesker og andre arter kan bygge fremtiden på. Kulturarvsforsker Rodney Harrison⁶ understreger, at mennesker har fælles fortider, nutider og forhåbentligt fremtider med andre arter.⁷ Harrison taler for en fælles artsrig fremtid, som ikke opretholder skel og dikotomier mellem arter i form af eksempelvis kulturarv og naturarv, men hellere søger at reparere, genskabe og nytænke forbindelser og relationer. Det var

1 Fenske 2020.

2 Meyer & Weiss 2019.

3 Brichet og Hastrup, 2019.

4 Reiner 2020; Shimek 2020.

5 Rehwagen 2017.

6 Harrison 2015.

7 Harrison 2015, s. 28 og 33.

netop også nytænkninger af, eller blot dvælen ved, forbindelser mellem planter og mennesker, som var i fokus for dette formidlingstiltag på Struer Museum. Projektet indgik i et større Veluxfond-støttet forsknings- og formidlingsprojekt, der søgte at synliggøre og inddrage planter i kulturhistorien.

Samtidig med at et museum udvælger globalt aktuelle og presserende temaer samt nytænkter perspektiver på kulturhistorien, er det en fordring at skabe kontakt og samtaler med det samfund, museet befinder sig i. I artiklen undersøger og analyserer vi derfor, hvordan udstillingen *Planter og mennesker i Struers haver* blev mødt og modtaget samt skabte samtaler blandt publikum. Artiklen undersøger således: Hvordan man med en kulturhistorisk udstilling kan skabe refleksion, forundring og øge bevidstheden om andres og eget forhold til havens planter, samt hvordan det virker at bruge planter i en kulturhistoriske udstilling.

Artiklens granskning af sammenhænge mellem teori, empiri, udstilling og publikums oplevelse er relevant som led i en udforskning af kulturhistoriske museers potentialer for at arbejde med natur-menneske relationer og fremkalde eftertanke og refleksion hos publikum. Dermed indgår studiet også i en bredere museologisk afsøgning af, hvordan museer kan bidrage til højaktuelle debatter og forandringer i verden. Artiklen berører både forskning og formidling vedrørende plante-menneske relationer, men har som sit primære sigte at forstå om museets intentioner og formål med formidlingen vækker genklang hos publikum, men den bevæger sig til gengæld ikke for alvor ind på det kulturhistoriske felt relateret til haver.

Teori: Plante-menneske relationer og plads til planter

Inspireret af Annemarie Mols⁸ tanker om ontologiske politikker, der via praktiserede relationer udspiller multiple *gørelser*, så vi haveejernes forhold til og praksisser med deres haver som en række forskellige plante-menneske relationer, ved hvilke planter, mennesker og haver i gensidige relationer blev til og udfoldede sig. Også Tromsø Museums arbejde med udstillingen *Se Torsken!*, som fremhævede hvordan forskellige ontologiske politikker *performer* eller *gør* torsken⁹, inspirerede os til at tænke på plante-menneske relationer i haverne som multiple ontologier. Også en plante *gøres* via de ontologiske politikker, den i en have indgår i. I gensidige processer med mennesker, genstande, dyr, insekter og andre planter virker den, tager den form og forandres. Planten kan optræde i flere forskellige relationelle ontologier, den kan findes i flere versioner og kan godt virke i disse samtidig.

8 Mol, 1999.

9 Maurstad, 2010.

Samtidig havde vi en vision om at give plads til planterne, og her var en anden, dog beslægtet, teoretisk tilgang relevant, nemlig tanken om at anskue socio-materielle relationer mere symmetrisk,¹⁰ end vi typisk har for vane. At anskue agens som noget ikke blot mennesker, men også materialitet kan yde. At analysere både mennesker, maskiner og andre ting ud fra de samme termer, nemlig ved at forstå dem som virksomme i og effekter af ordenen i de relationelle netværk, de indgår i.¹¹ En tilgang der nu gennem flere årtier har været markeret gennem eksempelvis aktør-netværks-teori. Fra en symmetrisk anskuende optik ses det, at mennesker gør noget ved planter, når de beskærer, sår og vander, men at planter også gør noget ved mennesker, når de vokser/ikke vokser, sætter blomster/ikke sætter blomster, breder sig vildt/holder sig indenfor bedet eller potten. Sociolog Mark Bhatti m.fl. har vist, hvordan haven kan opfattes som ramme for *fortryllende oplevelser*.¹² Nydelser der i et uforudset moment dukker op midt i hverdagsrutiner og drager mennesket ind i en glædesfyldt fordybelse. Mødet med planterne fortryller og sætter derfor mennesket udover de vante og mere bevidste tilgange. Men forholdet mellem haveejere, haver og planter går i flere retninger. Humangeograf Russell Hitchings undersøgelse af forholdet mellem haveejere og planter ved hjælp af aktør-netværks-teori¹³ viser, at haveejere i London veksler i mellem at se planter som passive objekter og som handlende subjekter, og dem selv som henholdsvis *havedesignere* eller *plantepersoner*.¹⁴ Når haveejerne forholder sig til deres have som helhed, opfatter de planterne som simple objekter i en større vision omkring indretningen af haven. Når de samme haveejere omvendt taler om de enkelte planter i deres have, opfattes planterne som subjekter, der aktivt skaber modspil til haveejers tanker og handlinger. Det tyder altså på, at menneskets evne til at registrere den enkelte plante med dens former, farver og forandringer har stor betydning for, hvor symmetrisk mennesket er i stand til at opfatte sin relation til planten.

Indenfor museologien og museumsformidlingen har der de seneste 10-20 år på beslægtet vis været fokus på potentialerne i en symmetrisk tilgang til den historiske materialitet. Her handler det ikke blot om at udforske og formidle de materialiserede relationer og processer, som mennesker har indgået i, men også om hvordan museer i deres udforskning og formidling kan holde et mere umiddelbart og sanseligt fokus på tingene.¹⁵ En form for formidling, der søger alternativer til de store diskursive fortællinger og de kulturelle semiotiske meningsdannelser, som ellers ofte kommer til at ramme tingene ind. Alternativer, der i højere grad

10 Law, 1994, eks. s. 9-12.

11 Law, 1994, s. 12.

12 Bhatti 2009.

13 Hitchings 2003.

14 Hitchings, 2003, s. 107.

15 Olsen 2010; Dudley 2012; Bencard 2014, 2018.

lader tingene med deres former, farver, teksturer, størrelser og temperaturer tale direkte til vores sans- og følelsesmæssige receptionsregister.¹⁶ Museolog og museumsinspektør Adam Bencard beskriver med inspiration fra kunsthistorikeren Bernhard Herman tre forskellige tilgange til genstande i museer: En *genstandscentreret* tilgang, der fokuserer på genstandens fysiske udformning og proveniens. Det er typisk den slags information, der registreres ved samlingsdokumentation. En *genstands-dreven* tilgang, der fokuserer på genstandene i relation til mennesker, eksempelvis menneskers evner til at skabe og udvikle genstande samt fysiske og mentale forbrug af genstande. Det er typisk ved et sådant fokus, at historiske og kulturhistoriske udstillinger præsenterer og formidler genstande.¹⁷ Bencard konstaterer, at begge tilgange på sin vis reducerer genstanden – enten til fysiske karakteristika eller til ”vehicles for human cultural meaning”.¹⁸ I stedet søger Bencard en tredje tilgang, den genstands-orienterede, hvor mødet med genstandens specifikke og materielle tilstedeværelse, *presence* er i centrum. Det centrale er her at kunne sanse omverden uden straks at navngive, kategorisere eller sætte genstanden ind i kulturelle kontekster og strukturer. At lade mening skabes via sanserne, ”sense is made by sensibility”.¹⁹ Evnen til og den kontinuerlige træning i at indgå i det sanselige møde med verden fremhæves her, som noget museumsudstillinger kan bidrage til.

Ved første øjekast giver denne tilgang måske bedst mening i relation til kunstgenstande, hvor netop evnen til at sanse det ikke-sproglige og tage imod formernes og farvernes æstetiske sammensathed er i fokus. Måske gælder den dog også i mødet med en smuk georgine eller en fascinerende bøggehæk. Og måske kan man overføre denne tilgang til en mere kulturhistorisk eller antropologisk genstandsoplevelse – en tilgang til genstande, hvor man ikke så meget fokuserer på, hvad genstanden er lavet af, vejer og fylder, eller hvilke mennesker der har skabt og brugt den hvordan og hvorfor, men på at opleve genstanden selv. Ved at møde genstanden som en anden fysisk enhed i rummet og sanse dens udtryk kan man opleve en nærhed og relation til genstanden, og måske endda også tilnærme sig den nærhed som andre mennesker, i fortiden eller et sted fjernt væk på kloden, har oplevet til genstanden. Med en sådan opmærksomhed på mødet med det materielles tilstedevær kunne måske også relationer mellem planter og mennesker formidles i dette projekt?

Vi medtog således inspiration fra to lidt forskellige teoretiske tilgange i forsknings-, formidlings- og publikumsundersøgelsesarbejdet. For det første fokus på planternes multiple *gørelser*, dvs. hvordan der i haverne praktiseredes forskellige plante-menneske relationer. For det andet en tilgang til formidling, hvor vi gerne

16 Olsen 2010.

17 Bencard 2018, s. 55.

18 Bencard 2018, s. 50.

19 Bencard 2018, s. 54.

ville gøre planterne sanseligt virksomme i relationer til publikum med deres nær-vær/tilstedevær, en form for *genstands-orienteret*²⁰ tilgang.

Forskning: Plante-menneske relationer i haver

Baggrunden for udstillingen var to studier foretaget på Struer Museum: 1) en mindre byhistorisk undersøgelse af havekulturen i Struer med særligt fokus på den lokale forfatter Johannes Buchholtz (1882-1940), som var grundlægger af Struer Museum, og 2) et etnografisk studie af haveejeres relationer til haven og i særlig grad deres planter.²¹ I denne artikel er der primært fokus på det etnografiske studie og særligt formidlingen heraf.

I analysen af interviewmaterialet fandt vi en række forskellige relationer mellem mennesker og planter, og vi blev opmærksomme på de multiple²² *gørelser*, ved hvilke mennesker og planter udfoldede sig i haverne. Frem mod udstillingen landede vi på seks relationer:²³

Planter som med- og modspillere

Fortryllede øjeblikke i haven

Planter og sociale fællesskaber

Planter og minder

Haven som kreativ legeplads

Haven i verden

Nogle relationer bestod i interaktioner mellem haveejeren og specifikke planter i haven, som der ses eksempler på i temaet *Planter som med- og modspillere*:

20 Vi blev først bekendt med Bencards tanker efter udstillingsarbejdet, men hans tredeling af genstandsbrug i udstillinger – og i særlig grad den *genstands-orienterede tilgang* – har været relevant i vores undersøgelsen af, hvordan planter kan bruges og virker i en udstilling.

21 Det etnografiske studie omfattede 46 telefoninterviews og ti længere kvalitative in-situ haveinterviews med haveejere fra Struer Kommune. Gennemsnitsalderen blandt informanterne i disse indledende interviews var 63 år. Den yngste informant var 36, og den ældste var 85 år. 18 informanter var mænd og 29 kvinder. Omkring halvdelen af informanterne var medlemmer af Haveselskabet – Struer Kreds, den lokale afdeling af Haveselskabet. Til de ti kvalitative interviews, som foregik hjemme i informanternes haver, udvalgte de informanter, som havde størst udsagnsevne i forhold til de overordnede tematikker, vi var interesserede i. Både land-, by- og kolonihaver var repræsenteret. Generelt var haveinteressen blandt vores informanter nok højere end gennemsnitligt.

22 Mol 1999.

23 Udstillingens seks temaplancher er gengivet i Figur 1.

”De [brombærbuskene] har ikke opgivet endnu. Det har de ikke. Det er sådan set – det er lidt en kamp imellem dem og mig. Og nu vil jeg vinde, fordi de har haft magten i så mange år.” (Anne, interview 27.08.20)²⁴

Andre relationer bestod i højere grad i haveejerens forhold til samlinger af planter eller haven som helhed. Det sås der eksempler på i temaet *Haven i verden*, hvor haveejerne tog stilling til havens tilstedeværelse og eksistensberettigelse over for en omkringliggende verden, hvor også rådyr, dræbersnegle, insekter, svære jordbundsforhold og vestenvinden spillede ind. Nogle forligede sig i højere grad med forholdene – såvel ønskede som uønskede påvirkninger udefra – mens andre på forskellige måder forsøgte at kontrollere dem:

”Og prøv lige at se vores grønkål. Vi har haft besøg af kålsommerfuglelarven. De er fuldstændig rippede af at stå hernede (...). Jeg tror, at der var en million larver dernede. Nå ja – grønkålen kommer nok igen. Vi får nok det grønkål, vi skal bruge til vinter.” (Knud og Susanne, interview 28.08.20)

Nogle relationer var mere tankedrevne og forestillede, hvilket temaet *Planter og minder* er et godt eksempel på. Mange af de haveejere, som vi talte med, havde en eller flere planter i haven, som mindede om bestemte personer, steder eller begivenheder (f.eks. en mor, et barndomshjem, et sølvbryllup). I denne tilgang var det at dyrke og opretholde planter også en bevarings- og erindringspraksis, relateret til eksempelvis familiehistorie.

De relationer, vi valgte at præsentere i udstillingen, var på den måde forskelligartede, og de varierede også, når det gælder symmetri. Selv om vi med eksempelvis Hitchings og Bhattis studier in mente havde været opmærksomme på at lade planterne stå frem og også holde øje med deres aktørstatus, var det i undersøgelsen tydeligt, at haveejere og planter i høj grad også væves sammen gennem stærke værdimæssige, sociale, kulturelle og identitetsskabende bånd. Samtidig kunne en haveejer sagtens være engageret i flere forskellige *gørelser* af sine planter og sin have, og samme haveejer kunne dermed være eksempel på flere af de analytiske temaer på én gang²⁵.

24 Nogle af informantcitaterne på udstillingens plancher (se figur 1) er for læselighedens skyld lettere sprogligt tilrettet med informanternes efterfølgende godkendelse. De to citater, der findes i afsnittet ”Forskning: Plante-menneske relationer i haver” i nærværende artikel, er hentet fra plancherne.

25 Studiet og udstillingen er også beskrevet i Frandsen 2021.

Planter som med- og modspiller

Har du en plante, som du er særligt glad for? Eller måske har du en plante, som du indimellem overvejer, om du skal stifte friend eller tage kampen om mod?

Planterne i haven kaldes på omsorg, ontank og opmærksomhed, hvordan vokser planten, hvordan ser den ud, hvordan passer den sammen med andre planter, osv. I Havens planter bliver påvirket af de havesæmere. Nogle interview svar, at mange havesæmere også liker, at planterne påvirket dem. Nogle planter får man en tanke forhold til – de spiller med og arter sig som havesæmere gerne vil. Andre planter bliver nærmest til et modspil med havesæmerne, hvad enten det er ukrudt eller fx en pyntplante, der bare ikke vil gø ordentligt. Nogle planter skaber glæde, forundring og fascination, mens andre kan være besværlige og skabe stor frustration.

Åne og bromrabrøskerne (eksempel fra undersøgelsen)
 "De [bromrabrøskerne] har ikke opgjort endnu. Det har de ikke. Det er sådan set – det er lidt en kamp imellem dem og mig. Og nu vil jeg vende, fordi de har haft magten i så mange år."

Åne har også planter i haven, som kunne betragtes som "modspiller" – bl.a. hentes hvidfærd ablenkeme, som vokser fint i den ellers så tunge jord.

"Det var lidt sæt at gå i loppemarked med Havenkødet det Åne, men Peter Fabian smed Frøken og gav sig upåhørligt i loppemarked med Seneværet. Det var ukonkret ment fra hans Side. Folk stod stille i passanten Åfånd og han havde sammenlagt rosen han lang Grevskoven uden at rette sig op en eneste Gang. Af og til Må der en Seneværet eller en særlig ordentlig Græsstrå tyve Ålen bogde fra dem. Det var derfor Folk holdt sig tæt på. Nogle havde hun vundet sin kamp. Ukrudtet hos Ålen i loppemarked, sidste bære søde paa Gange."

Johannes Buchholtz: I Fabians Hove, 1919 (novelle)

Haven i verden

Hvød gør du, når du ser en sneegl i din have? Har du plantet et løbegen for vestevinden? Kan du lide at få besøg af et pindsvin eller et rådyr i din have?

Haven befinder sig i en verden og et miljø, som havesæmerne må forholde sig til. Vi har hårt som vestevinden og jordbundforhold. Om rådyr i rosenbede, drabersnigle i græsset og insekter, der svæver rundt. Heri kommer store regnsky, årstid, fugle, sol og meget mere. Havesæmerne reagerer forskellig på dette. Nogle forliger sig med forholdene – såvel årstid som uenskedede påvirkninger såfremt – mens andre på forskellige måder forsøger at kontrollere dem. Fælles for havesæmerne er, at miljøet og den omkringliggende verden har betydning for, hvordan de indretter deres have og hvilke planter, der gør godt hos dem.

Sommerfuglelever i grønkålen (eksempel fra undersøgelsen)
 "Og prøv lige at se vores grønkål! Vi har besøg af blåkommerfuglelever. De er fuldstændig rippet af en så hende [...] Jeg tror, at der var en million lever derinde. Nå ja – grønkålen kommer nok igen. Vi får nok det grønkål, i skal bruge til vinter."

"Han begyndte at plante, men Salluft svød alle Blade af Planterne, og de gik ud. Han tog fat på en – på en – indtil han endte først den Plante, som Storm og Søndflugt og Søbrøkkene ikke kunde lide. Det var en Busk, hvis danske Navn er Hippophaë Rhamnoides – paa dansk hedder den Høstorn eller Kistjæg – en stiv Busk med lange, spidde Grenene. Som man kunde vente er Busken netop viltskadende Børn Strøder langs Landfærdens, men Busk indførte den altså paa Tofum, plantede den i Tusindvis paa Skrænterne ud mod Fjorden som den første Lemme for en poststik og ønsket Hov."

Johannes Buchholtz: Tofum Bjerge, 1930 (artikel)

Haven som kreativ legeplads

Prøver du at dyrke grøntsager i din løkkehave, som du aldrig har prøvet at dyrke før? Kan du lide at pøde, eller eksperimenterer du med nye farvesammensætninger i dine bede?

Nogle har et arbejdsbord i haven, hvor de kan arbejde med potting og oplamning. Andre har en lille plante-børnehave, hvor nye planter kan vokse til, inden de skal plantes ud i haven. Og så er der dem, som nyder at eksperimentere med nye grøntsager i løkkehaven. Fælles for flere af de havesæmere, vi har talt med, er, at haven bliver et sted, hvor de kan udfolde sig kreativt og eksperimentere med farver, former, placering, potting, nye grøntsager i løkkehaven og meget mere.

"Der skal ske noget sjovt" hos Hanne og Jan (eksempel fra undersøgelsen)
 "Men hvis – vi har det begge to sådan – at hvis vi kun skulle gøre det her rent, så var vi snart holdt op. Det gider vi simpelthen ikke. Der skal ske noget sjovt." Søren's interview udsåber de: "Ja, altså lige lidt. Så sådan en kreativ legeplads. Kan det gå? Hvordan kan vi gøre det?"

Hanne og Jan hjælp fx en familie med at "redde" et gammelt æbletræ, som familien var bange for, skulle gå ud. Det lykkes dem at tage pøden og lave nye, sunde træer. Hanne og Jan har spildt træ "Gosnar" efter den ældre mand, der i sin barndom spiste æbler af det oprindelige træ.

"... Åh, min lille Ven! Flora smilte og rystede endnu mere paa Hovedet. – Jeg er slet ikke dygtig. Jeg lever kun med Tingene – men jeg følger fortælling, og det har altid haft Sans for Naturen. En Av fra min Mor."

Johannes Buchholtz: God Lide By, 1937 (roman)

Planter og minder

Har du en plante eller en blomst i haven, som minder dig om en bestemt person? Eller en oplevelse – måske et sted du har besøgt?

Mange af de havesæmere, vi har talt med, har en eller flere planter i haven, som minder dem om en bestemt person i deres liv. Mindre knytter sig ofte til en mor, men vi har også eksempler på minder, der knytter sig til andre familiemedlemmer, venner, naboer eller arbejdspladser. Vi har herudover hørt om, at planter kan vække minder om bestemte steder (fx barndomslejemmet) eller hændelser (fx et sølvbryllup).

Planterne bliver på denne måde små erindringsgenstande. De er med til at bære minder om familiemedlemmer, naboer, venner, steder og hændelser.

Agnete og begæhæken (eksempel fra undersøgelsen)
 "Jeg godt kan lide at have begæhæke, her jeg nok fra min oldfar og min far. Oldfar, der var født i 1815, havde ny Malte papirfabrik ved Ringkøbing og plantede området til med begæhæter. Folk mente, at han ikke var rigtig klok, for søge kunne overhovedet ikke gå der. Faktisk sår nogle af min oldfars begæhæter der endnu. Også min far plantede begæhæke ved mit hjem. Det er vel derfor, jeg altid har syntes, at begæhæke er så fælle."

"... Idag for et År siden var det, jeg oplakke min nye, grønlidende Rose efter hendes, tænker hun en anden Dag, og straks maa hun fortælle Malthebarnet for at se, om Berthelsen har det godt. Der findes kun det ene Eksempel i Verden. Jo – den bryder som dens skal. Der skal bare paaes lidt om dem."

Johannes Buchholtz: I Fabians Hove, 1919 (novelle)

Planter og sociale fællesskaber

Can du godt lide at tale om dine have eller planter i den? Måske med et familiemedlem eller en nabo? Det kan også være, at du er med i et haveforening netværk på de sociale medier?

I vores undersøgelse har det været tydeligt, at haver og planter kan være vigtige ordningsskaber for samvær og fælles interesse mellem mennesker. Mange deler interessen med deres partnere eller nærmeste familie. Andre deler den med naboer eller venner. Vi har også hørt om folk, som følger bestemte personer på de sociale medier eller er med i foreninger eller lignende. Struer Haveskole er et godt eksempel.

Inger og rosen (eksempel fra undersøgelsen)
 Inger går op i roser. Hun fortæller: "I... Jeg har en tidligere kollega, som har givet mig nogle roser, og der er jo ikke det, som hun ikke ved om roser. Og vi kan do godt sidde en hel eftermiddag og snakke roser. Og det skal andre mennesker ikke høre på, for så tror de, at vi er tosede."

"Dag efter Dag havde Ålene og Søn sammen fulgt denne Naturs Trødsdomslust, at tage et splinteret deligt Blod ud af en gammel vises Stamme. Meget havde de ikke talt sammen, men mange Gange var deres Blye mødes i Indbyrds Fortællelse, naar de gik ned, Hilsendevinden i Natens Løb havde givet Hov en ny pustig Drenging."

Johannes Buchholtz: Clara von Hoops Mirakler, 1918 (roman)

Fortryllede øjeblikke i haven

Kender du det, at du er et øjeblik glemmer tid og sted, når din pyntingsblomst lige er sprunget ud med den mest fantastisk farver og du?

Haven er et sted, hvor man kan opleve små "hverdagsmirakler" eller øjeblikke, der nærmest kan føles som fortryllede. Når vi har hørt om disse oplevelser, så er det vores opfattelse, at de opstår spontant, men at havesæmerne samtidig – bevidst eller ubevidst – kan være med til at gøre dem mulige. Det kunne være ved at dyrke bestemte planter eller ved at designe haven på en helt særlig og personlig måde.

Bodils geogriner (eksempel fra undersøgelsen)
 "Måske det er en geogriner. [...] Og det er det der med, at jeg godt kan lide, at man drøsser lidt ned, når det er vinter. Går du, kan man sige. Og det skal de også have lov til de her årstid. At gå i vinter. Og så når det bliver for, så kan vi sætte dem i. Og så sner og gror det så bliver til blomster. Ja, det er jo helt fantastisk. Det elsker jeg, den proces, der sker... det er en slags opstandelsesromance."

"Og hun gik al Alleen til Rosenhaven. – Sel sagde hun og trodte til Side. – Hvad siger Du? Er den ikke dygtig? Sprunget ud i Hov. Sent i Aften kikkede jeg til dem, men de var den endnu lukket. Og nu i Det er jo som et Mirakel. Jeg vidste ikke, at det havde gik ned i det dybe – denne Fjere Overgang mellem rødt og gult."

Johannes Buchholtz: Det Møtes Hus, 1936 (roman)

Figur 1: Plancher fra særudstillingen Planter og mennesker i Struers haver. Informanternes navne er anonymiseret. Illustrationer: Petra H. Svennevig.

At udstille planter og formidle plante-menneske relationer

I arbejdet mod udstillingen opsøgte en række formidlingsgreb, som skulle præsentere de seks relationer og skabe refleksion hos publikum om egne og andres relationer til haven og dens planter: 1) En fremhævelse af de seks relationer gennem seks fysiske planter. 2) Forskellige tekstlige og visuelle udlægninger af relationerne. 3) En valg-installation, der skulle igangsætte refleksion. Herunder præsenteres disse formidlingsgreb og intentionerne med dem.²⁶

Seks levende planter stod centralt i udstillingen: En rose, hvis lyserøde blomster tittede frem en dag eller to for så at fordufte igen. Et lille bøgetræ, der kunne have været en del af en hæk, men nu stod for sig selv med skinnende mellemgrønne blade. En stikkende brombærgren, der sejlivet indtog pladsen på museumspodiet. En frynset grønkål, som ofte fik gæster, når sommerfugle og larver tog et smut forbi, og som viste sig også at have en stærk tiltrækningskraft på mennesker i udstillingen. Tre forskellige geoginer med store røde og lilla blomster, som hen over udstillingsperioden deltes om pladsen på podiet. Et lille æbletræ, som var tyndt og lidt skævt, men som trofast passede sin opgave som udstillingsgenstand.

Planterne i udstillingen var udvalgt på baggrund af informantciter, ²⁷ og deres forbindelse til det etnografiske studie varierede. Nogle havde et nært forhold til de haver og informanter, som udstillingen handlede om: Æbletræet havde vi lånt af en informant, og brombærkvisten havde vi fået lov til at grave op hos en anden informant. De øvrige planter var købt på en planteskole og af en anlægsgartner. To af dem tilhørte samme art som de omtalte planter i citatet, bøgeplanten og grønkålen. De sidste planter, rosen og geoginerne, var af samme slægt som dem, der blev omtalt i de to informantinterviews, men da informanterne i disse interviews ikke lagde vægt på en specifik art, søgte vi ikke at fremskaffe planter med en direkte materiel forbindelse til informanternes have.

I udstillingsarbejdet overvejede vi, hvordan og med hvilke genstande man bedst formidler plante-menneske relationer, der udspiller sig i haver. Et nærliggende spændende bud findes i et studie af menneske-hest relationer.²⁸ Her valgte man at gøre *horse-things*, det vil sige genstande, der knytter mennesker og heste sammen, til omdrejningspunkt for et stort interviewstudie med hesteejere. På den måde så man på genstandene som et medierende led mellem dyr og mennesker. Man søgte herved en mere symmetrisk tilgang til forståelsen af menneske-

26 Publikum var primært tænkt som haveejere og haveinteresserede. Udstillingen var lille og transportabel. Den var bygget op om to gamle ladcykler, som også kunne bruges til at fragte dele af udstillingen rundt. Udstillingen kunne opleves fra 7. august til 2. september i 2021, på tre haveevents i private haver (inklusiv havevandring og reception), på fødevarerfestivalen 'SANS' i Struer midtby, ved et åben-have-arrangement i en kolonihaveforening i Struer og i Struer Museums gårdhave på flere åbningsdage i august.

27 Se figur 1.

28 Davis & Maurstad 2016.

Figur 2: Georginen i udstillingen. Foto: Line Vestergaard Knudsen.

heste relationerne. Med genstande og fortællinger søgte man i udforskningen at gestalte de relationer, som heste, hesteting og mennesker gensidigt *gør* hinanden i. Inspireret heraf spurgte vi også vores informanter, om de kunne nævne en særlig genstand eller plante, som kunne sammenfatte deres forhold til haven. Her fik vi en række svar (fx hængekøje, havegreb, bænk), som vi måske kunne have lånt eller anskaffet og brugt som genstande i udstillingen. Men da et af de overordnede formål med projektet var at skabe plads til planterne i publikums bevidsthed og tydeliggøre planterne, og vi samtidig fandt, at genstandene ikke havde så stor plads i de plante-menneske relationer, vi havde udvalgt at formidle i udstillingen, valgte vi at udstille planterne for sig selv uden genstande. Ved at sætte planterne på podier håbede vi, at vi på en genstands-orienteret manér kunne fremhæve dem som fysisk selvstændige enheder, der i sig selv kunne gå publikum i møde, sanses og føles i deres tilstand, som bare planter. Vi tog planterne ud af deres miljø og relationelle netværk (haven) og indsatte dem i en ny orden, et nyt miljø og et netværk, som vi havde skabt. Vi lavede store sorte poteskjulere til planterne, som lignede museumspodier, og forsøgte derved at sætte dem, deres materialitet og sanselighed i direkte relation til det forestillede publikum. Hvor der normalt befinder sig menneskeskabte genstande, som vidner om menneskets tilpasningsevne, opfindsomhed, begær, forbrug mv., fandtes der nu levende planter, som ikke umiddelbart fortalte en historie om mennesker, men

Figur 3: Grønkål med sommerfugl på besøg. Et Buchholtz-citat, som passer til temaet Haven i verden ses ovenover. Foto: Line Vestergaard Knudsen.

som vi forestillede os kunne berøre publikum blot ved at være. Planternes blotte tilstedevær blev det genstandsmæssige udgangspunkt for fortællingen.

Den anden del af udstillingen var en mere *genstands-dreven* tekstlig tilgang, som søgte at væve planterne ind i menneskelige og diskursive narrativer om de forskellige plante-menneske relationer. Bagved hver plante placerede vi nemlig en planche, som indeholdt: En beskrivelse af det relevante tema, et tilsvarende interviewcitater fra vores undersøgelse af haveejere, en tegning af temaet/relationen og et par refleksive spørgsmål vedrørende publikums relationer til planter²⁹. Herudover havde vi i vores historiske undersøgelse fundet eksempler fra Buchholtz' litteratur³⁰ på de seks relationer, som vi havde identificeret i vores etnografiske studie. Det kunne tyde på, at der på Buchholtz samtid for cirka 100 år siden fandtes menneskelige glæder, tanker og udfordringer meget lig dem, som haveejerne i vores etnografiske, samtidsundersøgelse havde. Et citat fra Buchholtz' forfatterskab blev derfor koblet til hver af de seks relationer, se figur 3.

I tekst, citater og tegninger blev relationerne således beskrevet, og planterne blev på den måde kontekstualiseret og forklaret i lyset af udstillingens overord-

29 Se figur 1.

30 Se citaterne incl. referencer på figur 1.

nede fokus – nemlig forskellige versioner af plante-menneske relationer i haver. Samtidig var intentionen, at der skulle være et tæt formidlingsmæssigt samspil mellem de fysiske levende planter og tekstbaserede præsentationer af relationerne. Når publikum så planten efter at have læst teksten, ville de måske sætte sig i haveejersens sted, måske kæmpende mod en brombærbusk, måske fordybet i minderne om bedstefars bøgehæk.

For at følge op på den opfordring til selvrefleksion hos publikum, som var en del af udstillingsteksterne, placerede vi i forlængelse af udstillingen et interaktivt element, en *valnøddebod*. Her blev publikum bedt om at tage stilling til, hvilket forhold til planter/haven de bedst kunne kende fra deres eget liv og lægge en valnød i et af seks store pyrex-glas. Tanken var, at publikum, efter at de havde set udstillingens præsentation af de seks temaer, helt eksplicit skulle sætte sig selv i forbindelse med udstillingens fokus. Samtidig var det en mulighed for at monitorere publikums erfaringer med plante-menneske relationer, en monitorering der kunne være interessant for både andre gæster i udstillingen og for museet. I midten af udstillingen var der en lille lokalhistorisk del, som med et par årstalsmæssige nedslag formidlede havehistorien i Struer og havde et stykke græsplæne med som en genstand. Herudover introduceredes Johannes Buchholtz og hans haveinteresse.

Helt centralt for vores formidlingsgreb tænkte vi således ligeligt vægtet 1) planternes materielle tilstedevær og møde med publikum, 2) den tekstlige og illustrative præsentation af de seks plante-menneske relationer, samt 3) vores forsøg på at opmuntre publikum til forundring og refleksion.

At undersøge publikum

Målet med publikumsundersøgelsen var at undersøge, hvorvidt og hvordan de formidlingsmæssige formål med udstillingen – at skabe refleksion, forundring og øge bevidstheden om andres og eget forhold til havens planter – blev opnået. Ligesom vi søgte at undersøge, hvordan brugen af planter i udstillingen virkede på publikum. Det gjorde vi ved at undersøge de oplevelser, fortolkninger og videre-tænkninger af udstillingen, som opstod hos publikum.³¹ Publikumsundersøgelsen havde to primære metodiske tilgange: Observation og interview.

Der blev observeret i udstillingen cirka 15 timer med cirka 150 unikke besøg. Ved observationerne blev der registreret udtryk for interesse, morskab, alvor, kedsomhed mv., og vi forsøgte at lægge mærke til publikums bevægelser og fysiske aktiviteter i udstillingen. Eksempelvis med fokus på hvilken rækkefølge publikum så udstillingens elementer, og om publikum berørte planter eller andre

31 Macdonald 2002; Lindauer 2005.

udstillingselementer. Samtaler og interaktioner mellem publikum i udstillingen blev noteret.

Den anden tilgang i publikumsundersøgelsen var interview. Den del bestod i uformelle samtaler med publikum i forbindelse med udstillingsvisningen og dertil mere strukturerede og dybdegående interviews et par uger senere.³² Spørgsmålene vedrørte publikums erindringer om, oplevelser af og refleksioner over udstillingen. Eksempelvis: Har du tænkt på udstillingen siden den dag, du så den (hvilke tanker)? Har du talt med nogen om udstillingen (hvad har I talt om)? Har udstillingen givet anledning til nye tanker om dit eget forhold til planter/have (hvilke)? Hvordan vil du beskrive udstillingen med få ord? Hvad tænker du, at museet vil vise med denne udstilling?

Publikumsundersøgelsen: De levende planter

Til vores store overraskelse var der næsten ingen, som uopfordret nævnte de levende planter som noget særligt ved udstillingen. Kun en person sagde, at de levende planter gjorde udstillingen anderledes end en typisk museumsudstilling. Samtidig observerede vi dog, at flere ved ankomst til udstillingen gik direkte hen til en bestemt plante, rørte ved den og undersøgte den. Eksempelvis styrede en dame direkte hen mod grønkålen og undersøgte den med hænderne, mens hun sagde til observatøren: ”Jeg kigger efter larver, jeg har dem [grønkål] jo selv, under dug om foråret, men det er som om, at larverne bare bliver større af det.” I den slags tilfælde var det, som om publikum sidestillede udstillingens plante med den plante, de havde derhjemme. Når de kunne røre og undersøge den derhjemme, så kunne de også gøre det på udstillingen. Planterne i udstillingen blev opfattet som en form for allemandseje og almindeligheder og ikke så meget som nogle utraditionelle museumsgenstande.

Vi så også, at planterne var med til at skabe engagement og samtaler blandt publikum i udstillingen. En blandt publikum (som også havde været informant i undersøgelsen) henvendte sig til flere andre blandt publikum og fremhævede, at brombærbusken kom fra hendes have. En anden udbrød ved synet af brombærplanten: ”Den dér, den hader jeg”. En tredje fortalte, at hun kendte en af de interviewede i det etnografiske studie, og at det derfor var interessant at se ”hendes” bøgehæk i udstillingen:

32 Ved udstillingsvisningen spurgte vi nogle blandt publikum, om de ville være interesserede i at blive kontaktet et par uger senere for et interview. Der blev indsamlet kontaktnfo på 12 personer, men det var kun 7 personer, det efterfølgende var muligt at komme i kontakt med og træffe aftale om interview med. De syv interview blev foretaget per telefon og varede op til 30 minutter.

Figur 4: Udstillingen vises ved en have-event på en gård udenfor Struer, august 2021. Foto: Line Vestergaard Knudsen.

”...og så kom vi til at tænke over det med bøgehækken, for Agnetha [som er med i undersøgelsen] hendes have har vi overtaget, og de er fantastiske de bøgehække, vi er så glade for dem, og det [udstillingen] fik os til at tænke mere over det. Vi er glade for dem, vi havde ikke sådan tænkt på dem som noget specielt, men det gør vi da nu.” (observation og samtale, 21. august)

Alt imens planterne opfattedes som almindeligheder, satte de således også gang i umiddelbare reaktioner, både i retning af samhørighed, afsky eller glæde – alt sammen reaktioner tæt knyttet til de specifikke planter, som i citatet herover. Der var flere, der i mødet med udstillingen på lignende vis kom til at tænke på, hvor meget de elskede eller hadede en plante, men der blev ikke tænkt videre på, hvad det vil sige at elske/hade eller i det hele taget have relationer til planter.

Samtidig omtalte flere udstillingen generelt som hyggelig, dejlig, og sjov. Mødet med udstillingen vakte gode tanker eller en fornemmelse af velvære, uden at publikum rigtig kunne forklare hvordan og hvorfor. I analysearbejdet gjorde det os, i første omgang, forundrede og endda lidt skuffede. Hvorfor gav udstillingen anledning til velvære og gode tanker, og nogen gange afsky, fremfor den refleksion over mødet med planter, som der i udstillingsarbejdet var sigtet i mod? Her er det interessant at spørge, hvad formålet med en mere genstands-orienteret og sanselig tilgang til udstillede genstande (såsom levende planter) skal være. Skal dette sanselige møde blot stå som et tilstedevær, som publikum reagerer på med glæde/afsky uden videre refleksion, eller skal det transformeres til sproglige refleksioner? Hos Bencard hersker en dobbelthed overfor disse spørgsmål. På den ene side er det sanselige møde med genstandene en måde at træne publikums væren i verden gennem det mærkbare. Det vil sige at gøre dem i stand til at sanse

Figur 5: Udstillingen vises ved kolonihaveforeningen Fjordglimt på åben have-dag, august 2021. Foto: Line Vestergaard Knudsen.

og mærke verden umiddelbart fremfor altid at gribe verden med sproglige termer og diskurser og dermed sætte den ind i et "linguistic predicament of representational thinking".³³ Når genstande gives tilstedevær, *presence*, i publikums reception, bliver de som en direkte berøring fra fortiden. På samme vis havde vi søgt at gøre de levende planter tilstedeværende, så de kunne give publikum anledning til øjeblikkelige og fortættede oplevelser af forbindelser til både planten og de relationer, vi søgte at formidle. Samtidig fremhæver Bencard på den anden side, at:

"Presence is important because it ties in with an important layer of existential concerns, and because it is necessary to make sense of meaning. They [presence and meaning] cannot be separated, and attempting to understand one without the other means losing sight of their intertwined natures."³⁴

Det kan forstås sådan, at tilstedevær og det fysiske sansebetonede møde med genstanden er med til at berige publikums mere meningsfulde og sproglige refleksioner over givne emner, ligesom denne virkning også gælder omvendt. Dermed har

33 Bencard 2014, s. 7.

34 Bencard 2014, s. 38.

den genstands-orienterede tilgang et formål, der på sin vis ligger udenfor sig selv, og man bør derved også kunne sætte det i relation til den sproglige refleksion, som publikum knytter til eksempelvis en udstilling.

I vores sammenhæng kunne man således have håbet, at det ”hyggelige, dejlige og sjove” møde med planterne også havde givet anledning til flere meningsfulde refleksioner over plante-menneske relationer blandt publikum. Men dette udeblev, i hvert fald når vi taler om modtagelsen af selve de levende planter i udstillingen. Alligevel fandt vi planternes tilstedeværelse i udstillingen effektfulde, for selvom publikum (undtagen én) ikke reflekterede over de levende planter som noget særligt ved udstillingen, gav de levende planter, mens publikum var i udstillingen, anledning til fysiske interaktioner, følelsesmæssige reaktioner, engagement og samtaler. Udstillingens levende planter katalyserede på den måde endnu flere plante-menneske relationer. Ligesom nogle nævnte, at de blev endnu gladere for deres plante, eksempelvis bøgehækken, ved at møde dens repræsentant i udstillingen. Planterne spillede en rolle for publikumsoplevelsen ved at tiltrække publikum og ved at give en række *reaktioner* hos publikum, men deres rolle og tilstedeværelse i udstillingen var bare ikke noget, publikum reflekterede særligt over bagefter.

Publikumsundersøgelsen: Tekstlige og grafiske præsentationer af relationer

De seks temaer, som beskrev forskellige plante-menneske relationer i haver, vandt umiddelbar genklang hos publikum, og sammenhængen mellem overskrifter, tegninger, planter, tekst-citater og reflektoriske spørgsmål var forståelig for alle – ”selv for børn”, som en blandt publikum sagde. En stor del af publikum brugte tid på at læse plancherne, og flere stod samtidig og talte med andre om teksten og om den tilhørende plante. Tydeligvis var det illustrationerne (af Petra H. Svennevig), der af flest publikum blev fremhævet som noget særligt ved udstillingen. De blev omtalt som flotte og sjove, men også som tankevækkende i og med at de tog den pågældende plante-menneske relation og vred den til noget lidt ekstremt eller overdrevent. Eksempelvis manden, der vogter indgangen til sin have som en port til himlen og dermed – ved enten at blokere for eller byde snegle og mælkebøtter indenfor – kontrollerer, om haven skal være en del af den omgivende verden eller skærmes og isoleres fra denne.³⁵ Det var for flere blandt publikum netop illustrationerne, der bagefter kunne huskes som en slags markører for de relevante relationer. Selvom publikum kunne huske de beskrevne relationer og også nævnte nogle af disse i interviewene, var der ingen der huskede specifikke

35 Se figur 1.

citater eller andet af det tekstlige indhold på plancherne. Nogle enkelte nævnte inddragelsen af Buchholtz-citater i udstillingen, at det var sjovt. Men der var ingen, der kommenterede sammenhængen mellem det historiske og den samtidige undersøgelse. Buchholtz-citaterne blev som tidligere nævnt inddraget i udstillingen, fordi de eksemplificerede fortidige udgaver af de seks plante-menneske relationer præsenteret i udstillingen. Vi havde forventet, at citaterne ville give anledning til refleksion over forskelle og ligheder i plante-menneske relationer hen over et århundrede. Men refleksion over denne kobling mellem fortid og nutid var ikke udtalt blandt publikum, hverken ved observationerne i udstillingen eller senere i interview. Man kan måske sige, at mens vores fokus på de forskellige plante-menneske relationer, de forskellige gensidige *gørelser* af planter og mennesker, virkede til at være velformidlede gennem tekster og illustrationer, var vores forsøg på at skabe refleksioner gennem de sanselige møder mellem planter og publikum mindre effektivt. Vores forestilling om, at publikum ville kunne indleve sig i relationerne ved en vekselvirkning mellem planternes sanselige tilstedeværelse, det genstands-orienterede, og teksternes fremstilling af relationerne, de multiple *gørelser*, og dermed få en slags symmetrisk input til forståelsen af plante-menneske relationerne, blev altså ikke helt til virkelighed. I stedet var det i primær grad gennem tekster og illustrationer, at publikum forstod udstillingens fokus på plante-menneske relationer.

Publikumsoplevelsen: Opmuntring til refleksion

Stort set alle udstillingens besøgende puttede en valnød i et glas. Enkelte gik direkte til valnødderne og puttede i uden at se resten af udstillingen. Det gjaldt særligt, da udstillingen blev vist på SANS-festival, hvor der i forvejen var mange stande med ting, man kunne prøve eller smage. Her fandt publikum det helt naturligt at gå hen og lægge valnødder i glas. Langt de fleste læste dog teksterne, inden de lagde en valnød i glas. Publikum talte om, at udstillingen præsenterede en række *havetyper*, og ideen om at karakterisere sig selv som én havetype blandt en række valgmuligheder virkede tydeligvis ikke fremmed. Dette var ikke helt i harmoni med undersøgelsens perspektiv, hvor *relationen* var i fokus fremfor forskellige mennesketyper. Det var bevidst, at vi benyttede os af et *hvilken type er du?*-lignende format, fordi vi tænkte, at det ville virke engagerende og samtidig være et genkendeligt element for publikum. Det viste sig også, at det skabte refleksioner og forbindelser mellem udstillingen og publikums egen plante- og havepraksis. Ulempen var dog, at det – som beskrevet – i højere grad blev den lidt ensidige mennesketype-aspekt af relationen, publikum tog med derfra, end en refleksion over plante-menneske relationer som noget mere symmetrisk. Adskillige blandt publikum reflekterede efter valget i valnøddeboden over forskellighed,

Fortryllede øjeblikke i haven	68 valnødder
Haven som kreativ legeplads	53 valnødder
Planter og minder	49 valnødder
Planter som med- og modspillere	40 valnødder
Planter og sociale fællesskaber	24 valnødder
Haven i verden	13 valnødder

Tabel 1: Opgørelse af afstemnings-valnødder efter udstillingsafslutningen.

og at der skal være plads til forskellige måder at holde have og forholde sig til planter. Flere følte sig bekræftede og anerkendte i forhold til deres egen relation til haven og måde at *gøre* have på:

”Nogle vil sige at vores have, den er da rodet, men der skal .være plads til pindsvin, og der skal være plads til insekter, og der skal være mange forskellige farver blomster og arter, blomsterarter. Vi har kompostholder og et hjørne, hvor vi har alle de her grene liggende. Naboerne har set udstillingen og fandt det tankevækkende, da deres have altid skal være meget fin. Men betydningen af, at „vores have ser ud, som den gør i forhold til deres have“, det har vi snakket om før. Men det her var en bekræftelse på, hvad det er, vi går og gør ifht. deres..” (publikumsinterview 3)

De refleksioner over egne planterelationer, der her opstod blandt publikum, var oftest relateret til en bred tilgang til eget havehold, hvor man tog det overordnede forhold til haven i betragtning og ikke relationen til enkelte planter. Dog viste en optælling af valnødder efter udstillingsperioden (se tabel 1), at temaerne *Planter og minder* og *Planter som med- og modspillere* – med hhv. 52 og 40 valnødder – også havde fået en del stemmer blandt de seks temaer. Det ville være svært at forestille sig, at publikum, som stemte på et af disse to temaer, ikke havde specifikke planter i tankerne. Så selvom vi i vores samtaler og interviews ikke fandt det udbredt, at publikum fortalte om sådanne nære relationer og mere plante-aktive relationer, har forholdsvist mange blandt publikum måske alligevel forholdt sig til disse aspekter som en del af mødet med udstillingen.

Vi konkluderer, at det lykkedes at skabe refleksion, forundring og øge bevidstheden hos publikum om andres og egne måder at dyrke have. Især de brugerinddragende tiltag gav anledning til, at publikum satte udstillingens indhold i relation til eget forhold til haver, og det afstedkom nye tanker om forskellige tilgange til, og *gørelser* af, havehold. Fremhævelsen af planterne som særligt sanselige og tilstedeværende elementer i udstillingen fandt vi dog, at kun få blandt publikum reflekterede over efter at have set udstillingen.

Opsamling og diskussion

Vores udgangspunkt for denne artikel var bestræbelsen på at give de nære biosociale relationer mellem mennesker, haver og planter plads på museet. Vi har i artiklen berørt forsøget på at undersøge sådanne relationer. Men det er først og fremmest processen mod formidling af de biosociale relationer og vores erfaringer med publikums modtagelse, oplevelse og refleksioner over formidlingen, der har været artiklens omdrejningspunkt.

Undersøgelsen tydeliggjorde forskellige versioner af plante-menneske relationer i haver, som vi i udstillingen valgte at formidle som en række temaer. Vi forsøgte at fremhæve de symmetriske forhold mellem planter og mennesker, men inddrog også de versioner af plante-menneske relationer som i højere grad beskriver menneskers motiver og planer med havehold, da dette viste sig at fylde meget blandt informanterne i vores studie. I udstillingen søgtes på en *genstandsorienteret* måde at fremhæve planterne som fysisk selvstændige enheder, der selv kunne gå publikum i møde ved at blive sanset og følt som netop planter. Samtidig søgtes de praktiserede, følelsesmæssige og sociale relationer knyttet til planterne formidlet i tekst, citater og tegninger.

Publikumsundersøgelsen viste, at vores tanker om multiple *gørelser* af planter i haver vækkede genklang hos publikum, og at det var brugbart for publikums videre refleksioner at se haver og planter som noget, der findes i flere versioner. Det gav dem en ramme og et sprog til at tænke over og tale med andre om deres og andres tilgang til planter, og især til haver. Publikumsundersøgelsen viste nemlig også en tydelig opmærksomhedshældning mod den del af projektets overordnede emne, som handlede om haven som helhed, fremfor den del, der omhandlede mødet med selve planterne, de nære biosociale relationer. Det var let at fastholde et fokus på de versioner af plante-menneske relationer, som omhandlede haver og havehold, formentlig fordi mange blandt publikum selv havde betydningsfulde relationer af den slags. Det var ligeledes nemt for publikum at tale om udstillingen som udtryk for en almen holdning om, at vi skal passe på verden og dens planter. Flere nævnte netop, at udstillingens budskab måtte være, at mennesker bør passe bedre på naturen. Omvendt var det sværere at holde fokus på den del af formidlingen, som fremhævede nære relationer mellem mennesker og planter, og som for os kom til at stå som de mere symmetriske versioner af plante-menneske relationer. Tanken om at de-centrere mennesket og fokusere på de mere gensidige aspekter af deres relationer til planterne var udfordrende at virkeliggøre og kommunikere til publikum. Måske kunne vi indholdsmæssigt have valgt en skarpere vinkel ved ikke både at tale om havehold og nære relationer til planter, men have fokuseret udelukkende på netop de versioner som bestod i nære relationer til planterne (*Planter som med- og modspillere* og *Fortryllede øjeblikke i haven*), som vi havde fundet i museets undersøgelse af haveejerne. Vi kunne have søgt at

fremhæve disse på grund af deres anderledes plante-aktive og måske mindre velkendte karakter overfor publikum sammenlignet med de øvrige temaer. Omvendt ville vi så have frakoblet os den del af emnet, som mange blandt undersøgelsens informanter og publikum umiddelbart lod til at finde relevant og relaterbar, nemlig haveholdet med dets forskellige menneskelige motiver og udtryksformer.

Samtidig indebar udstillingen også et mere formmæssigt forsøg på at skabe symmetriske møder med planterne i udstillingen ved en sanselig *genstands-orienteret* tilgang. Vi ønskede, at publikum skulle dvæle ved planterne og i sammenhæng med den skriftlige formidling tænke over deres tilstedeværelse som forunderlige levende væsener, som elskede eller hadede aktører, som besværlige eller lette venner. Vi håbede, at planterne måske kunne bidrage til en mere sanselig oplevelse af de formidlede plante-menneske relationer – og at en sådan oplevelse kunne danne grobund for publikums videre refleksioner over de formidlede plante-menneske relationer. Som beskrevet i analysen af publikums modtagelse af udstillingen var dette formidlingsgreb – at sætte levende planter på podier – dog ikke noget, der gav anledning til særlig respons hos publikum, efter at de havde set udstillingen. Ligesom i Hitchings studie³⁶ faldt det de fleste naturligt at tale om de enkelte planter, når de var i nærheden af dem og blev spurgt direkte om dem. Ellers forekom det svært for dem. Måske var det vanskeligt for publikum at genkalde sig planterne, når de bagefter tænkte på udstillingen. Vi så det som et tegn på en tendens til antropocentrisme, når folk hellere ville se på sig selv som havetyper og tale om havehold end gå i dybden med deres nære relationer til andre arter. Omvendt fungerede planterne som en slags tiltrækning og et samtaleemne i udstillingen, så de havde tydeligvis en effekt. Dertil var der flere blandt publikum, der omtalte udstillingen som hyggelig, dejlig, sjov, og som noget, der vakte gode tanker. På den baggrund kunne man foranlediges til at konkludere, at planterne i udstillingen lykkedes med sanseligt at stimulere og hensætte og fordybe publikum i henholdsvis positive eller negative følelser omkring plante-menneske relationer. Man kunne understrege, at tiltrækningen og de sådanne lidt uforklarbare følelser netop er, hvad den sanserigede genstandsorienterede tilgang kan bidrage med.

Her er det dog alligevel interessant at spørge, hvad formålet med at sætte det sanselige møde med genstande i centrum for formidling skal være. Mens den *sensoriske vending* i museet har givet os gode bud på, hvordan det sanselige kan indgå i museumsformidlingen, kræves der nok mere overvejelse og nytænkning af, hvad sådanne udstillingers formål i relation til et publikum skal være. Som tidligere nævnt ser Bencard til dels et sammenfald mellem *sense-making* og meningsdannelse. Der er dog også stemmer, der taler for at ikke al museumsformidling skal have meningsdannelse og læring som formål. Eksempelvis argumente-

36 Hitchings 2003.

rer Uchida & Peng for en retning væk fra en "default emphasis on educational value"³⁷ i relation til museumsudstillinger. De fremhæver tilgange til udstillinger, som giver anledning til sansemæssig fordybelse og følelse. Men hvordan man undersøger publikums oplevelse og udbytte af denne type udstilling og formidling, giver de ikke svar på.

I vores publikumsundersøgelse var vi interesserede i, om vi havde opnået formidlingsformålet om at skabe refleksion, forundring og øge bevidstheden om menneskers relationer til planter, og dermed kobledede vi i høj grad det sanselige med det reflektive. Vi havde forestillet os publikums sanselige møde med planterne som en del af vejen til en refleksion over plante-menneske relationer. Ad flere veje lykkedes det at skabe refleksion og tanker vedrørende emnet, men som nævnt var det ikke i så høj grad koblet til det sanselige møde med de levende planter i udstillingen. Vi så således, at det nære sanselige møde med planten havde effekt i udstillingen, men ikke eksplicit var koblet med den refleksion udstillingen afstedkom. For den refleksion vedrørte typisk mere generelle værdier og motiver relateret til havehold. Vi anså det som et klart formidlingsgreb at stille planter på podier og dermed gøre planterne til *museumsgegenstande* for virkelig at vise, at de skulle have plads. Men det viste sig, at publikum, undtagen en enkelt, ikke bevidst registrerede dette som opsigtsvækkende eller særligt. Det, vi tænkte var et tydeligt forsøg på at fremhæve planternes fysiske, levende og symmetriske tilstedeværelse, forsvandt hos publikum i et fokus på havehold, som var noget man i forvejen havde interesse for og måske også var vant til at tale om.

Det bekræfter blot to velkendte udfordringer i museumsformidling, at tydelighed er nødvendigt, og at publikums forforståelse af et emne er noget, man skal forholde sig til i formidlingen. Hvis man gerne vil give planterne mere plads, må man formidle de gode eksempler på, at planterne *tager* plads og *gør* noget. I udstillingsformidlingen udvalgte plante-menneske relationer, som repræsenterede et bredt udsnit af vores empiri fra haveundersøgelsen og ikke kun de versioner, hvor planterne var mest aktive og tog mest plads. Men når nogle aspekter er mindre velkendte og italesat end andre, skal de måske forstærkes og gives mere plads, en form for overrepræsentation, for at de faktisk ses af et publikum, fordi de ellers forsvinder blandt det, vi er vant til at se og forstå på museet. Og hvis et betydeligt sanseligt tilstedevær af planterne er et af målene i formidlingen, så skal man give planterne så meget plads, at de ikke overdøves af tekster og menneskelig tankegang om multiple *gørelser*.

At brombærkvisten, grønkålen, georginen, rosen, æble- og bøgetræet samtidig stod og gjorde ting i udstillingen, som vi ikke havde bedt dem om: Trak interesserede insekter til, slugte vand og satte blomster, bredte sig eller visnede lidt hen, satte samtaler og tanker i gang – ser vi som tegn på, at de nu alligevel virkede ved

37 Uchida & Peng, 2019, s. 308.

deres blotte tilstedevær. De gjorde noget ved udstillingen, så det ikke blot var den motiverede menneskelige dimension, der var repræsenteret. Planterne var tydeligvis også med. De berørte publikum, så publikum omtalte udstillingen som hyggelig, dejlig, sjov, og som noget, der vakte gode tanker. Måske var de derved også med til at formidle noget af det vigtigste, der gik på tværs af alle plante-menneske relationer i museets studie, nemlig den velvære og glæde som haveejere i de fleste situationer oplever ved planterne.

Litteratur

- Bencard, Adam 2014. „Presence in the museum. On metonymies, discontinuity and history without stories”. *Museum and Society*, 2014: 12(1), s. 29-43.
- Bencard, Adam 2018: „Why Looking at Objects Matters: An Argument from the Aesthetic Philosophy of Alexander Gottlieb Baumgarten.” *Museum Worlds*, 6(1), s. 48-59.
- Bhatti, Mark; Church, Andrew; Claremont, Amanda & Stenner, Paul 2009: „‘I love being in the garden’: enchanting encounters in everyday life.” *Social & Cultural Geography*, 10:1, s. 61-76.
- Brichet, Nathalie S. & Hastrup, Frida 2019. „Curating a Mild Apocalypse: Researching Anthropocene Ecologies through Analytical Figures”, Hansen, Malene Vest, Henningsen, Anne Folke & Gregersen, Anne (red.) *Curatorial Challenges: Interdisciplinary Perspectives on Contemporary Curating*, s. 120-32, London: Routledge.
- Davis, Dona Lee & Maurstad, Anita 2016: „Horse Things: Objects, Practices and Meanings on Display”. Davis, Dona Lee Davis & Maurstad, Anita (red.): *The meaning of horses: biosocial encounters*. Routledge, 2016
- Dudley, Sandra H. 2012: „Encountering a Chinese horse”. *Museum objects: Experiencing the properties of things*, 2012, s. 1-14.
- Fenske, Michaela Katharina; Elpers, Sophie & Fenske, Michaela 2020: „Multispecies Worlds in the Museum”. *Ethnologia Europaea* 2020: 49/2.
- Frandsen, Thomas Østergaard 2021: „Mennesker og planter i Struers haver“. I: *Det lokalhistoriske magasin – Struer 2022*, Struer Museum, s. 26-36.
- Harrison, Rodney 2015: „Beyond “natural” and “cultural” heritage: Toward an ontological politics of heritage in the age of Anthropocene”. *Heritage & society*, 2015: 8(1), s. 24-42.
- Hitchings, Russell 2003: „People, plants and performance: On actor network theory and the material pleasures of the private garden”. *Social & Cultural Geography*, 2003: 4/1, s. 99-114.
- Ingold, Tim & Palsson, Gisli (red.). 2013: *Biosocial becomings: integrating social and biological anthropology*. Cambridge University Press.

- Law, John 1994. *Organising modernity: Social ordering and social theory*. John Wiley & Sons.
- Lindauer, Margaret 2005: „What to Ask and How to Answer: A Comparative Analysis of Methodologies and Philosophies of Summative Exhibit Evaluation”. *Museum and Society*, 2005: 3, s. 137–152.
- Macdonald, Sharon 2002. The Active Audience and the Politics of Appropriation. Sharon Macdonald: *Behind the scenes at the science museum*. Berg Publishers, s. 217-243.
- Maurstad, Anita 2010: „Cultural performances of cod-at Tromsø University Museum”. *Tidsskrift for kulturforskning*. 2010: 9(1).
- Mol, Annemarie 1999: „Ontological politics. A word and some questions“. *The Sociological Review*. 1999: 47, s. 74-89.
- Meyer, Kathrin & Judith Elisabeth Weiss 2019: „Von Pflanzen und Menschen: Über ein ungleiches Verhältnis”. Kathrin Meyer & Judith Elisabeth Weiss (red.). *Von Pflanzen und Menschen: Leben auf dem grünen Planeten*. Göttingen: Wallstein Verlag, s. 10–13.
- Olsen, Bjørnar 2010. *In defense of things: archaeology and the ontology of objects*. Rowman Altamira.
- Rehwagen, Ulrike 2017: „Bio – Biotop – Biotopia: Ein Museum des Lebens”. *Aviso*, 2017: 4. s. 42–45.
- Reinert, Wiebke 2020: „Enlivening Exhibitions: Zoos, Open-air Museums, and the History of Living Animals in Human Sceneries of Display”. *Ethnologia Europaea*, 2020: 49(2).
- Schimek, Michael 2020: „Between Reconstruction of the Past, Visitor Expectations and Animal Well-being: Told and Untold Stories about Human–Animal Relationships at Open-air Museums”. *Ethnologia Europaea*, 2020: 49(2).
- Thorsen, Liv Emma (2018). Animal matter in museums: Exemplifying materiality. Kean, Hilda & Howell, Philip (red.). *The Routledge Companion to Animal-Human History*. Routledge. s. 171-193.
- Uchida, Maholo & Peng, Jingyu 2018: Feeling the exhibition: Design for an immersive and sensory exhibition experience. Drotner, Kirsten; Dziekan, Vincent; Parry, Ross & Schröder, Kim C. (red.). *The Routledge handbook of museums, media and communication*. Routledge. s. 306-214.

English summary

Planter og mennesker i Struers haver

Garden owners engage in a variety of relationships with plants. Through these relationships plants and people are connected and even intertwined with

each other's life experiences and stories. Plants thereby bring new questions, perspectives and opportunities to the study and conveyance of cultural history. This article asks how cultural history museums may communicate plant-human relationships in ways that spur their audiences' reflections about their own relationships with plants? How do audiences experience and interact with cultural-historical communication that dedicates space to plants?

The article discusses these questions based on an analysis of the research and communication planning preceding the exhibition *Plants and People* in Struer's Gardens, at Struer Museum, Denmark. Further, the article analyses an audience study that sought to understand how the exhibition, its message and purpose, was translated into experience and reflection by audiences.

Two significant aspects of the exhibition were, first, the attempt to emphasize symmetrical relationships between plants and people and, second, an object-oriented approach to artifacts (that were all plants). The exhibition sought to highlight plants as artifacts that could themselves meet the audience by being sensed and felt as plants. At the same time, the practiced, emotional and social relationships attached to the plants that the exhibition sought to convey were presented in text, quotes and drawings.

The audience survey showed that the museum's thoughts about multiple plant-human relationships in gardens resonated with the audience, and that it was fruitful for the audience's further reflections about gardens and plants as something that exists in several versions or ontologies. However, the highlighting of plants as part of symmetrical relations to humans and the highlighting of plants as particularly sensuous and present elements in the exhibition were less significant in the audiences' reflections after seeing the exhibition. Still, we found that plants were present as well as acting on audiences' emotions and conversations during and after the exhibition.